

part final del llibre, l'ocupen més de cent cinquanta pàgines de troballes repertoriades i indexades segons la població actual, i cinquanta pàgines de bibliografia especialitzada i actualitzada.

X. S. A

VILLARONGA, Leandre; BENAGES, Jaume. *Ancient Coinage of the Iberian Peninsula / Les monedes de l'Edat Antiga a la Península Ibèrica*. Societat Catalana d'Estudis Numismàtics (Institut d'Estudis Catalans). Barcelona, 2011.

Villaronga no deixa mai de sorprendren's. Després del seu excel·lent *Corpus Nummum Hispaniae ante Augusti Aetatem*, publicat el 1994 i reeditat el 2002, ens aporta ara aquesta magnífica obra que supera tot el que s'havia fet fins ara. Villaronga, junt amb Jaume Benages, han construït una completa catalogació de totes les emissions monetàries gregues, ibèriques i romanes atribuïdes a Hispània, una fita que mai ningú havia assolit.

El llibre es divideix en dos grans apartats ben diferenciats. El primer comprèn les monedes encunyades abans d'August i ha estat elaborat per Villaronga. El segon apartat, obra de Benages, tracta sobre les emissions provincials romanes i les emissions de la República i de l'Imperi romà atribuïdes a Hispània.

Villaronga ha fet, doncs, una posada al dia del corpus publicat anteriorment per ell mateix. Totes les novetats publicades o inèdites que ha pogut estudiar durant aquests darrers anys hi han estat incorporades. També s'han actualitzat els pesos mitjans i el nombre d'exemplars coneguts per a moltes de les emissions i s'han millorat molt les fotografies, cosa que s'agraeix en un llibre de'un abast i una importància tan grans.

Sempre he admirat molt aquest autor pel seu poder de síntesi, que li fa donar una informació molt completa en el mínim espai. També penso que la numeració correlativa de totes les monedes fa molt més fàcil la recerca de les peces, ja que en el corpus anterior, en el qual cada sèrie iniciava numeració, hom havia de donar la pàgina a més de la numeració.

La segona part romana és obra, com hem dit, de Benages. Aquest autor, gran coneixedor de les encunyacions de Tarragona, ha publicat diferents treballs sobre aquesta seca. El darrer, ara fa poc més d'un any, en col·laboració amb Ian Carradice i Xavier Sanahuja, *Les monedes de Vespasià de la Província Tarracensis* (SCEN, 2010).

Les investigacions numismàtiques de les sèries hispàniques han estat bastant abundants i han tingut estudiosos excel·lents. Cada any apareixen monografies sobre seques o estudis sectorials sobre un període concret de la nostra

història. Villaronga n'és un magnífic exemple, amb nombrosos llibres i escrits sobre les sèries cartagineses, kasetanes, ilergetes, etc., i darrerament sobre les encunyacions gregues, ibèriques i romanes d'Empòrion i les seves imitacions. Malgrat tot, és molt excepcional l'aparició d'obres com la que aquí presentem. Es tracta d'un esforç titànic, el que han fet els autors a fi de poder arribar a catalogar uns quants milenars de monedes i, a més, il·lustrades amb fotografies i resumint al màxim la informació de cadascuna, sense, però, deixar res d'important per dir.

Com hem dit abans, és la primera vegada que es publiquen conjuntament totes les emissions monetàries de la Hispània Antiga. La obra es divideix en nou grans apartats. Els cinc primers corresponen a la versió ampliada del Corpus de Villaronga i els quatre següents corresponen a les emissions romanes i són la part de Benages. L'obra comença amb les primeres emissions d'Empòrion, les fraccionàries d'argent del segle v abans de Crist, i incorpora nombroses novetats recents. Segueix amb les dracmes de Rhode i les seves imitacions gal·les i les d'Empòrion amb les seves imitacions. Continua amb les dracmes ibèriques i els seus divisors i es clou amb els divisors incerts.

El capítol segon estudia les emissions hispanocartagineses, les monedes amb inscripcions fenícies de Gadir, Ebusus, Malaka, etc i segueix amb les seques amb inscripcions libiofenícies com ara Arsa, Asido, Bailo, etc. Acaba amb les encunyacions sud-lusitanes.

El capítol tercer comprèn les emissions amb inscripcions ibèriques. El conjunt ha estat dividit en zones geogràfiques o tribals: monedes ibèriques de la zona catalana que subdivideix en emissions dels indigets (Untikesken i Empòrion), els kasetans (Kese, Ilercavònia-Dertosa, Masonsa i Caio), els ilergets (Iltirda, Eso, etc.), els ausetans (Ausesken, etc.) i els laietans (Laiesken, Ilduro, Lauro, etc.); monedes ibèriques de l'interior amb les emissions dels suesetans (Sesars, Bolskan, Belkio, etc.), els sedetans (Seteisken, Alaun, Kelse, etc.), Vall del Jalón (Sekaisa, Bilibilis, Nertobis, etc.), els vascons (Barskunes, Arsaos, Bientian, etc.), Celtibèria (Arekorata, Aeratikos, Karalaus, etc.), Edetània (Arse-Sagunt, Valentia, Kili, etc.) i acaba amb un capítol dedicat a les emissions del Sud (Ikalkusken, Kelin, Obulco, Castulo, Abra, etc.).

El capítol quart és dedicat a les emissions de la Ulterior; Zona d'Influència Mixta (Baria, Carbula, Ipóra, etc.); Zona Llatina que subdivideix en els grups d'Ilipense (Ilipense, Ilse i Murtilis), Laelia (Laelia, Ilipla i Lastigi), De Cap Viril i dues espigues (Carmo, Caura, Callet, etc), del Senglar (Celtitian, Halos i Ostur), del Senglar-Clava (Sisapo), del Raïm (Acibipo, Orippe, Oset), Vari Antic (Aipora, Ballelia, Corduba, Tamusiensis, etc.), Imitacions Romanes Modernes del segle II aC i Grup Variat Modern (Basipo, Balsa, Carisa, Carteia, etc.).

En el darrer capítol d'aquesta part, Vilolaronga cataloga les monedes ibèriques de la Narbonesa, és a dir, les emissions fetes a l'est i a l'oest de l'Erau, les imitacions del Llenguadoc i les monedes de Ruscino.

La part romana de Benages comprèn quatre capítols més. El sisè és dedicat a les emissions provincials de l'Imperi romà. El divideix entre la Tarraconense (Acci, Bìlbilis, Empòrion, Tàrraco, etc.), la Bètica (Abdera, Carteia, Gades, etc.) i la Lusitània (Emèrita i Évora).

Els capítols setè i vuitè són els més interessants i innovadors dins de l'aparat romà i on més s'ha hagut d'esforçar l'autor. En el setè es recullen les emissions de la República Romana atribuïdes a Hispània en els períodes de la Segona Guerra Púnica (218-202 aC), les Guerres Sertorianes (82-72 aC), la Guerra Civil de Cesar (49-44 aC) i el Segon Triumvirat (43-33 aC). En el vuitè s'estudien les emissions de l'Imperi romà. S'hi reuneixen les emissions de la Tarraconense, la Bètica i la Lusitània. En aquest grup hi ha peces que corresponen a seques concretes i ja acceptades com ara Cesaraugusta, Tàrraco, Emèrita i d'altres com ara les d'August, adjudicades a Colonia Patricia, que són vistes amb certes reserves per alguns autors. Cal agrair, però, especialment que l'autor s'hagi pres la feina de reunir, per primer cop, totes aquestes emissions i a més, les de les guerres civils, les de Galba, Viteli, etc., és a dir, tot allò que ha estat atribuït a Hispània.

Un breu capítol novè s'ha dedicat a les singulars emissions barcelonines de Màxim Tirà (409-411 dC) i a les contramarques. En el capítol desè hi ha els mapes, els índexs, etcètera.

Com es pot comprovar, aquest volum és una obra excepcional, fruit de l'enorme talent i preparació dels seus autors, i serà, sens dubte, una obra de referència obligada en l'àmbit de l'estudi. El fet d'haver-se editat en bilingüe anglès/català li ha d'obrir fàcilment, també, l'àmbit internacional.

Aquí tenim, doncs, el resultat de molts d'anys de feina, d'estudi i de recopilació de dades, exposat amb la claredat que acostumen a oferir els autors i del qual ens hem de felicitar. Des del punt de vista de la presentació i la impressió, observem que es tracta d'una obra extremament acurada i en la qual es fa evident un treball primmirat i eficient, tant dels dos autors com del traductor a l'anglès i el supervisor d'aquesta part com dels altres col·laboradors. Som ben conscients de la complexitat de l'empresa, en haver reunit per primera vegada, com hem dit abans, i en un sol volum, totes les emissions de la Hispània Antiga. Només ens resta, des d'aquestes pàgines, felicitar els autors i tots els qui d'alguna manera han fet possible que aquesta obra, útil i esplèndida, hagi pogut veure la llum.

M. García Garrido